

מתן

על הפתח

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

איוב כ"ג-כ"ו

מחזור הויכוחים השלישי (פרקים כג-כו)

נאומו השלישי של אליפז (פרק כג)

נאומו השלישי של אליפז פותח את המחזור השלישי של הויכוחים. חשיבותו רבה, כי זהו הנאום האחרון מפי הרעים שנמסר בשלמותו - מנאומו השלישי של בלדד נותרו רק שישה פסוקים (פרק כה) ואילו נאומו השלישי של צופר אינו מופיע בספר. הנאום מצטיין במבנה בהיר והגיוני, ובו שלושה חלקים: 1. חטאי איוב (ב-יא), 2. כפירת איוב בהשגחת ה' (יב-כ), 3. קריאה אל איוב לחזור בתשובה (כא-ל). מבנה הנאום ותוכנו מלמדים כי לקראת סוף הויכוח חלה הקצנה רבה ביחסו של אליפז כלפי איוב.

1. עיינו בנאומו הראשון של אליפז (דג, היז) מה הוא חושב על איוב ומדוע לדעתו הא-ל מייסרו? עיינו בנאומו השני של אליפז (טו, ד-ו), מה יחסו לאיוב ובמה הוא מאשים אותו?
2. עיינו בנאום השלישי, באילו חטאים שבין אדם לחברו מאשים אליפז את איוב כדי להוכיח לו שעוונותיו רבים ואין קץ לדעתו? באיזו כפירה מאשים אליפז את איוב (כב, יא-יד). האם יש לכך תקדים בנאומים הקודמים? האם אליפז מסיים את נאומו בנימה אופטימית?
3. מה לדעתכם הוציא את אליפז משלוותו?

מחנה איוב לנאומו השלישי של אליפז (פרקים כג-כד)

בתשובתו לנאומו השלישי של אליפז מתעלם איוב מהאשמותיו ומן העצות שהשיא לו. דבריו של איוב מתמקדים ביחסו של הא-ל אליו ובבעיית הצלחתם של הרשעים וסבלם של המדוכאים. בחלקו הראשון של המענה (פרק כג) טוען איוב שוב, והפעם ביתר בהירות, כי לו ניתן לו לפגוש את הא-ל ולהתדיין עמו, היתה צדקתו יוצאת לאור. בחלקו השני של המענה (פרק כד) מתלונן איוב על כך שהישרים, אינם יודעים מה הם המועדים שנקבעו על ידי הא-ל לשפיטת הרשעים ולהענשתם.

4. איוב מביע צער על כך שהוא מבקש לערוך את טענותיו לפני ה', אבל אינו יכול למצאו בשום מקום. עיינו בפרק כג, ח-ט. מהם כיווני החיפושים?

ניהול: ד"ר נאוה כהן • ריכוז: אילנה חדד

דפי הלימוד מבוססים על חוברת ללימוד ספר איוב בהוצאת אולפנת עופרה (2000).
כתיבה: חיה מיכאלי, ד"ר נאוה כהן, איריס הישראלי. יעוץ אקדמי: ד"ר ישראל רוזנסון

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים • טל': 02-5944555

מתן ומתן

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יקב רענגרט
The Sadie Rennett Women's Institute for Torah Studies

5. מדוע חושב איוב שעליו לזכות בדין. עיינו בפסוקים ומצאו ביטויים המתארים את מסירותו לדבר ה'.

6. מהם חטאי הרשע אליבא דאיוב (כד: ב-ד, ט, יד-טז)?

7. כיצד מתאר איוב את העניים המקופחים בידי הרשעים. שימו לב למקום מגוריהם, לבושם, מאכליהם, ותלותם בעשירים התקיפים.

נאומו השלישי של באדד

נאומו השלישי של בלדד כולל רק ששה פסוקים והוא הקצר מכל הנאומים שבספר. בנאום זה אין פתיחה פולמוסית ואף החתימה המבססת את אמיתות הטענות נעדרת. בשני הפסוקים הראשונים (ב-ג) מתאר בלדד את כוחו וממשלתו הבלתי מוגבלים של הא-ל; ובארבעת הפסוקים האחרונים (ד-ו) הוא מוכיח את אפסותם של כל הברואים, ובמיוחד של האדם. המסקנה העולה מן הדברים היא שאין לאדם סיכוי להיות צדיק במשפט עם הא-ל.

8. השוו את הקל וחומר של בלדד (כה, ד-ו) לקל וחומר שמופיע בשני הנאומים הראשונים של אליפז (ד, ז-יט; טו, טו-טז), מה ניתן ללמוד מן ההשוואה.

9. נאומו של בלדד קצר מאוד, והחוקרים נחלקו בשאלה מדוע. עיינו בסיכום הדעות שמציע פרופ' קליין: בשל קיצורו ומבנהו המקוטע של הנאום משערים החוקרים כי חלק נכבד מנאומו של בלדד אבד במרוצת מסירת הנוסח. יש אומרים כי פרק כו, ה-יד הוא חלק מנאומו המקורי של בלדד, שכן פסוקים אלה מכילים מזמור הלל אופטימי ותמים המשבח את א-לוהים בסגנון שאינו מאפיין את נאומו הקודמים והמרירים של איוב (השווה לעומת זאת את ההלל מפיו של אליפז בפרק ה, ט-טז). אחרים רואים בפרק כז, יג-כג את חלקו השני והאבוד של נאום בלדד. שכן הדובר בפסוקים אלה מתאר את גורלו הרע של הרשע בסגנון ובנימה ההולמים את מי שמייצג את החכמה המעשית, השמרנית (השווה למשל ח, יב-יד; טו, ל-לה). כנגד אלה ניתן לטעון שנאומו השלישי של בלדד הוא קצר משום שכל הטענות בוויכוח כבר נאמרו ונסתרו על ידי איוב, ולא נשאר לרעים מה להשיב לו. (י' קליין, עולם התנ"ך - איוב, עמ' 142).

מענה איוב לנאומו השלישי של באדד (פרק כו)

10. מענה איוב לנאומו השלישי של בלדד נחלק לשני חלקים. החלק הראשון (א-ד) הוא תגובת איוב לדברי בלדד ושאר הרעים. החלק השני (ה-יד) הוא שיר הלל לכוחו ולגבורתו של הא-ל בטבע.

11. באלו דברי היתול דוחה איוב את דברי בלדד?

12. בתאור טבע נפלא מתאר איוב את השאול, הארץ, המים והעננים, עמודי השמים, הים השמים והלוויתן. השוו את תיאור הטבע שבפרקנו, לדברי איוב בתשובתו הראשונה לבדד (ט, ה-י). עמדו על הנימה השונה המופיעה בתיאורים.

נאום ההלנה האחרון של איוב (פרק כ"ב)

13. הפרק מתחיל בפסוק "וַיִּסְּף אִיּוֹב שְׁאֵת מְשָׁלוֹ וַיֹּאמֶר" (א). מה משמעות כותרת זו? עיינו בדברי ר' יוסף קרא ורמב"ן: **ר' יוסף קרא (א-ב): ויוסף איוב שאת משלו: חי א-ל הסיר משפטי** - כאשר השיב לבלדד על דבריו ושתק, וכאשר ראה שנשתתקו ונסתתמו דבריהם, הוסיף עוד לשאת משלו ולהאריך על דבריו. **רמב"ן (א): ויוסף איוב שאת משלו ויאמרה**. במענה הזה ישא משלים, כמו "לא תסולה בכתם אופיר" (איוב כח, טז). וכוונתו בו לאמרה, שהוא צדיק, והנה יש 'צדיק ורע לו'; וכל שכן 'רשע וטוב לו' (ע"פ ברכות זא), כי אין זה חמס גדול כראשון. ואם נראה כי הרשעים נכרתים בעולם הזה, זה הבל הוא, ואינו עיקר מוצא החכמה וסופה. כי החכמה נעלמת מבני אדם (ראה שם, כא), ולא גלה להם הא-ל ממנה אלא שייראו מלפניו ויסורו מרע (ראה שם, כח). אך ענשם ושכרם, ושלות הרשעים וייסוריהן של צדיקים, לא נגלה לבני אדם, כי אין איוב מוצא ורואה בהם דין ומשפט, ולא שומע מחביריו דבר חכמה על הענין.

14. מהו גורלם של הרשעים והחנפים לפי פסוקים ז-כג?

החכה י' חכמ:

ידוע שבלשונו של איוב משוקעים הרבה לשונות ורמזי לשונות המצויים בספרי המקרא האחרים. אבל חשוב יותר להכיר שגם רעיונותיו והלך מחשבתו של איוב - שורשים עמוקים להם בדברי התורה, הנביאים והכתובים האחרים. אלא שזה יחודו וזה כוחו של איוב שפיתח דברים שהיו סתומים ורמוזים, וצריך למסכת אחת עניינים שהיו פזורים במקומות שונים. וכך מוארים הדברים באור חדש ומקבלים ביטוי עז ותקיף.

הניסיון של איוב, לדעת אם יעמוד בצדקתו או לא, הוא כניסיון בני ישראל במדבר. כדברי התורה: "למען ענתך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצוותיו אם לא" (דברים ה, ב). וכבר ידועים ומפורסמים הדמיונות בין ניסיונות אברהם אבינו ובין ניסיונות איוב. ותלונת איוב: "אחת היא על כן אמרתי תם ורשע הוא מכלה" (איוב ט, כב) מיוסדת על דברי אברהם אבינו: "חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע" (בראשית יח, כה).

בקשתו של איוב לבוא במשפט עם הא-להים ולתבוע את זכותו ממנו, בדין ולא ברחמים, נראית כהעזה מיוחדת לאיוב. אבל גם ירמיהו הנביא אמר במרי שיחו: "צדיק אתה ה' כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה" (ירמיהו יב, א). ותלונת כלפי מעלה, על שכביכול הקב"ה אינו נוהג כשורה, מצינו גם במזמורי תהלים. כגון במזמור פ"ט שמתלונן, שה' לא קיים את שבועתו לבית דוד: "כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי.. ואתה זנחת ותמאסט.. נארת ברית עבדך" (תהלים פט, ד, לט-מ). איוב מכריז, כי אף על פי שא-להים עושה לו עוול, הוא, איוב, יחזיק בצדקתו ולא ירפה ממנה: "חי א-ל הסיר משפטי.. כי כל עוד נשמתי בי.. עד אגוע לא אסיר תמתי ממני בצדקתי החזקתי ולא ארפה" (איוב כז, ב-ו). ומעין דברים אלה אומרים בני ישראל במזמור מ"ד בתהלים: "כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך לא נסוג אחור לבנו ותט אשורינו מני ארחיך" (תהלים מז, יז-יט). ושם ממשיך המשורר ואומר: "כי עליך הורגנו כל היום" (שם, כג). ואף איוב מכריז ואומר: "הן יקטלני לא אייחל" (איוב יג, טו). על פי דברי איוב אמר ר' שלמה בן גבירול ב"כתר מלכות" שלו: "אם תקטלני לך אייחל ואם תבקש לעונוי אברח ממך אליך.. ולא אשלחך כי אם ברכתני". מלים אלו רומזות לדברי יעקב אבינו בהאבקו עם המלאך: "ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני" (בראשית לב, כו) ומכאן שאיוב במאבקו להוכיח את צדקתו, בויכוחיו עם רעיו ובתלונותיו כלפי מעלה, הולך בדרכו של יעקב אבינו שנאמר עליו: "כי שרית עם א-להים ועם אנשים ותוכל" (בראשית לב, כח). וכבר אמרו חז"ל, שזו היא מידתם של הצדיקים הגמורים, שאינם מחניפים לקב"ה אלא תובעים את זכותם, ב"זרוע". ואף על פי כן, ואולי דווקא משום כך, הגיע איוב למסקנה "על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר" (איוב מב, ה) ובזה הגיע למעלת אברהם אבינו שאמר "ואנוכי עפר ואפר" (בראשית יח, כז).